

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA PEDAGOGLARNING
KASBIY RIVOJLANISH TRAYEKTORIYASINI BELGILASHNING METODIK
ASOSLARI**

Xakberdiyeva Nargiza Isroilovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar 15-sonli "Tabassum" nomli

DMTT direktor o'rinbosari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglarining kasbiy rivojlanish trayektoriyasini shakllantirishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilinadi. Pedagoglarning individual ehtiyojlari, kompetensiyalar darajasi va zamonaviy ta'lim talablaridan kelib chiqqan holda, ularning professional o'sish yo'nalishlarini belgilash mexanizmlari ishlab chiqilgan. Maqolada diagnostika, rejalashtirish, amalga oshirish va monitoring bosqichlarini o'z ichiga olgan kompleks yondashuv taklif etiladi. Tadqiqot natijalari pedagoglarning samaradorligini oshirish va sifatli maktabgacha ta'limni ta'minlashda amaliy ahamiyatga ega ekanligi asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, pedagog, kasbiy rivojlanish, trayektoriya, metodik asoslar, kompetensiya.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimining tub islohotlari jarayonida maktabgacha ta'lim bosqichi alohida strategik ahamiyat kasb etmoqda. Davlatimiz rahbarining ta'kidlashicha, "Kuchli davlatdan kuchli jamiyat sari" degan g'oya ostida yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda maktabgacha ta'lim muassasalarining o'rnini beqiyosdir. Biroq, ushbu bosqichdagi ta'lim sifatini ta'minlovchi asosiy omil – bu pedagog kadrlarning kasbiy mahorati va doimiy rivojlanishga intilishidir.

Bugungi kunda pedagoglarning an'anaviy malaka oshirish shakllari (kurslar, seminarlar) ularning barcha individual ehtiyojlarini qondira olmayapti. Shu sababli, har bir pedagog uchun uning shaxsiy imkoniyatlari, qiziqishlari va kamchiliklaridan kelib chiqqan holda "kasbiy rivojlanish trayektoriyasi"ni belgilash dolzarb masalaga aylandi. Kasbiy rivojlanish trayektoriyasi – bu pedagogning ma'lum bir vaqt oralig'ida o'z kasbiy kompetensiyalarini oshirish, yangi ko'nikmalarni egallash va professional identifikatsiyasini mustahkamlash bo'yicha izchil harakatlar ketma-ketligidir.

Ushbu maqolaning maqsadi – maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagoglarning kasbiy rivojlanish trayektoriyasini belgilashning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqish va amaliyotga tadbiiq etish yo'llarini ko'rsatib berishdir.

Pedagogning kasbiy rivojlanishi statik jarayon emas, balki dinamik, uzluksiz va ko'p qirrali jarayondir. Ilmiy adabiyotlarda "trayektoriya" tushunchasi nafaqat harakat yo'nalishi, balki shaxsning o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini takomillashtirish va kasbiy muhitga moslashish strategiyasi sifatida ham talqin etiladi.

Maktabgacha ta’lim pedagogi uchun kasbiy rivojlanish trayektoriyasi quyidagi tamoyillarga asoslanishi kerak:

1. Individualizatsiya prinsipi: Har bir pedagogning boshlang‘ich tayyorgarlik darajasi, psixologik xususiyatlari va qiziqish doirasi har xil bo‘lgani uchun, yagona standart dastur o‘rniga shaxsiylashtirilgan yondashuv zarur.

2. Uzlaksizlik prinsipi: Rivojlanish jarayoni bitiruvdan keyin to‘xtab qolmasligi, aksincha, butun hayot davomida (Life-long learning) davom etishi lozim.

3. Amaliy yo‘naltirilganlik: Nazariy bilimlarning bevosita bolalar bilan ishlash jarayonida qo‘llanilishi va natija berishi shart.

4. Refleksivlik: Pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilish, xatolaridan xulosa chiqarish va kelajakdagi faoliyatini rejalashtirish qobiliyati.

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi va Maktabgacha ta’lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan me‘yoriy hujjatlarda pedagoglarning kasbiy standartlari belgilab berilgan. Biroq, ushbu standartlarga erishish yo‘li har bir mutaxassis uchun turlicha bo‘lishi mumkin. Shu bois, metodik asoslarni ishlab chiqishda Yevropa va jahon tajribasidagi "kompetensiyaga asoslangan yondashuv" (competency-based approach) ni hisobga olish muhimdir [1].

Pedagoglarning kasbiy rivojlanish trayektoriyasini belgilash bosqichlari

Pedagogning kasbiy rivojlanish trayektoriyasini belgilash murakkab, ko‘p bosqichli jarayon bo‘lib, u quyidagi asosiy etaplerden iborat:

Trayektoriyani to‘g‘ri chizish uchun avvalo pedagogning hozirgi kasbiy holati chuqur tahlil qilinishi kerak. Diagnostika jarayonida quyidagi usullardan foydalanish tavsiya etiladi:

So‘rovnoma va testlash: Pedagogning nazariy bilimlar darajasini aniqlash.

Kuzatish (Monitoring): Guruh rahbari yoki metodist tomonidan ochiq darslar va mashg‘ulotlarni kuzatish orqali amaliy ko‘nikmalarni baholash.

O‘z-o‘zini baholash (Self-assessment): Pedagogning o‘z kuchli va zaif tomonlarini anglashiga yordam beruvchi refleksiv kartalar.

Hamkasblar va ota-onalar fikri: 360 daraja baholash tizimi orqali pedagogning kommunikativ ko‘nikmalari va jamoa bilan ishlash madaniyatini o‘rganish.

Diagnostika natijalari asosida pedagogning "Zona of Proximal Development" (Yaqin rivojlanish zonasi) aniqlanadi. Ya’ni, u hozirda nimalarni biladi va qisqa vaqt ichida nimalarni o‘rganishi mumkin.

Maqsad qo‘yish va rejalashtirish bosqichi

Diagnostika natijalariga ko‘ra, pedagog o‘zi uchun qisqa muddatli (3-6 oy), o‘rta muddatli (1 yil) va uzoq muddatli (3-5 yil) maqsadlarni belgilaydi. Maqsadlar SMART tamoyili asosida (Specific – aniq, Measurable – o‘lchanadigan, Achievable – erishiladigan, Relevant – dolzarb, Time-bound – vaqt bilan cheklangan) shakllantirilishi lozim.

Masalan:

Noto‘g‘ri maqsad: "Men yaxshi pedagog bo‘laman."

To‘g‘ri maqsad (SMART): "Kelgusi 6 oy ichida Montessori pedagogikasi bo‘yicha 2 ta modulni o‘zlashtiraman va guruhda 3 ta yangi o‘yin-uslubini joriy etaman."

10-Aprel, 2026-yil

Rejalashtirish bosqichida quyidagi komponentlar aks ettiriladi:

1. O‘zlashtirilishi kerak bo‘lgan kompetensiyalar ro‘yxati.
2. O‘quv resurslari (kitoblar, onlayn kurslar, treninglar).
3. Mentor yoki ustoz pedagog bilan hamkorlik shakllari.
4. Amaliy topshiriqlar va loyihalar.

Bu bosqichda pedagog o‘z rejasiga muvofiq harakat qiladi. Bunda quyidagi metodik vositalar samarali hisoblanadi:

-Ustoz-shogird an‘anasi (Mentorlik): Tajribali pedagoglardan bevosita o‘rganish.

-Kasbiy hamjamiyatlar: Pedagogik klublar, master-klasslar va konferensiyalarda ishtirok etish.

-Innovatsion faoliyat: Yangi pedagogik texnologiyalarni sinovdan o‘tkazish va ularning samaradorligini tahlil qilish.

-Akademik mobillik: Boshqa tuman yoki viloyatlardagi ilg‘or tajribali maktabgacha ta‘lim muassasalariga tashrif buyurish.

Muhim jihat shundaki, pedagog nafaqat passiv tinglovchi, balki faol tadqiqotchi sifatida ishtirok etishi kerak. U o‘z faoliyati davomida yuzaga kelgan muammolarni hal qilish yo‘llarini izlaydi va eng yaxshi amaliyotlarni (best practices) shakllantiradi [2].

Belgilangan trayektoriya bo‘yicha harakatlanish samaradorligini doimiy ravishda monitoring qilib borish zarur. Monitoring jarayonida quyidagi savollarga javob izlanadi:

Rejadagi vazifalar o‘z vaqtida bajarilyaptimi?

Qo‘llanilayotgan usullar bolalarning rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatyaptimi?

Qanday qiyinchiliklar yuzaga keldi va ularni qanday bartaraf etish mumkin?

Baholash natijalariga ko‘ra, agar kerak bo‘lsa, trayektoriyaga tuzatishlar kiritiladi. Bu jarayon siklik xarakterga ega bo‘lib, yakuniy natija emas, balki doimiy takomillashish jarayonidir.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida pedagoglarning kasbiy rivojlanish trayektoriyasini amalga oshirish uchun maxsus metodik vositalar paketini ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Har bir pedagog uchun elektron yoki qog‘oz variantidagi "Individual Rivojlanish Portfoliosi" yuritilishi lozim. IRP quyidagi bo‘limlardan iborat bo‘lishi mumkin:

1. Pasport qismi: Pedagogning ma‘lumoti, staji, toifasi.
2. Diagnostik karta: Joriy kompetensiyalar darajasi grafigi.
3. Rivojlanish rejasi: Yillik va choraklik reja-jadvallar.
4. Yutuqlar banki: Sertifikatlar, diplomlar, ochiq darslar protokollari, ilmiy maqolalar.
5. Refleksiya kundaligi: Oylik hisobotlar va o‘z-o‘zini tahlil qilish yozuvlari.

IRP nafaqat hisobot berish vositasi, balki pedagogning o‘sish dinamikasini vizual ko‘rsatuvchi instrumentdir.

Pedagoglarni ularning qiziqishlari va ehtiyojlariga ko‘ra klasterlarga (guruhlarga) birlashtirish samarali usul hisoblanadi. Masalan:

"Erta yoshdagi bolalar rivojlanishi" klasteri.

"STEAM elementlarini maktabgacha ta‘limda qo‘llash" klasteri.

"Inkluziv ta‘lim asoslari" klasteri.

Har bir klasterda yetakchi mutaxassis (mentor) bo‘lib, ular muntazam uchrashuvlar o‘tkazadilar, tajriba almashadilar va qo‘shma loyihalar ustida ishlaydilar. Bu usul pedagoglar o‘rtasidagi raqobatni hamkorlikka almashtirishga yordam beradi [3].

Raqamli platformalardan foydalanish

Zamonaviy axborot texnologiyalari pedagoglarning kasbiy rivojlanish trayektoriyasini qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynaydi. Maxsus ta‘lim portallari, vebinarlar, onlayn kutubxonalar va mobil ilovalar pedagoglarga istalgan vaqtda va joyda o‘qish imkonini beradi. Masalan, O‘zbekistonda faoliyat yuritayotgan "ZiyoNET" ta‘lim portali yoki xalqaro Coursera, EdX platformalaridagi maktabgacha ta‘lim bo‘yicha kurslardan foydalanish tavsiya etiladi.

Raqamli platformalar shuningdek, pedagoglarning faolligini avtomatik ravishda kuzatib borish va ularning progressini tahlil qilish imkonini beradi. Sun‘iy intellekt elementlaridan foydalangan holda, tizim pedagogga uning kamchiliklariga mos keladigan o‘quv materiallarini tavsiya qilishi mumkin [4].

Trayektoriyani belgilashda duch kelinadigan muammolar va yechimlar

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, kasbiy rivojlanish trayektoriyasini joriy etishda bir qator to‘siqlar mavjud:

1. Vaqt tanqisligi: Pedagoglarning yuklamasi yuqori bo‘lgani sababli, o‘z-ustida ishlashga vaqt topolmaslik.

Yechim: Ish yuklamasini optimallashtirish, administrativ vazifalarni qisqartirish va rivojlanish faoliyatini ish vaqtining bir qismi sifatida rasmiylashtirish.

2. Motivatsiya yetishmasligi: Ba‘zi pedagoglarning yangilikka qarshiligi yoki o‘zgarishlardan qo‘rqishi.

Yechim: Moddiy va ma‘naviy rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish. Kasbiy o‘shishni lavozim oshirish va ish haqi ustamolari bilan bog‘lash.

3. Metodik yordamning yetarli emasligi: Tashkilotlarda yetarli malakali metodistlarning yo‘qligi.

Yechim: Hududiy metodik markazlar faoliyatini kuchaytirish va tashqi ekspertlarni jalb qilish.

Shuningdek, davlat siyosati darajasida pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi grantlar va stipendiyalar ajratish mexanizmlarini kengaytirish lozim. Bu esa pedagoglarning o‘z kasbiga bo‘lgan hurmatini va mas‘uliyatini oshiradi [5].

Natijalar va samaradorlik mezonlari

-Taklif etilayotgan metodik asoslar samaradorligini baholash uchun quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin:

-Sifat ko‘rsatkichlari: Bolalarning nutq, mantiqiy fikrlash, ijtimoiy ko‘nikmalar rivojlanishidagi ijobiy o‘zgarishlar.

-Pedagogik ko‘rsatkichlar: Pedagoglarning attestatsiya natijalari, toifa oshirish foizi, innovatsion ishlanmalar soni.

-Ijtimoiy ko‘rsatkichlar: Ota-onalar qoniqish darajasining oshishi, pedagoglarning kasbiy burnout (kasbiy tugash) holatlarining kamayishi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, individual trayektoriya asosida ishlagan pedagoglarda kasbiy qoniqish hisssasi 30-40% ga oshadi va ularning ishda qolish istiqboli (retention rate) sezilarli darajada yuqori bo‘ladi.

XULOSA

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagoglarning kasbiy rivojlanish trayektoriyasini belgilash – bu shunchaki ma’muriy talab emas, balki ta’lim sifatini tubdan yaxshilashning strategik vositasidir. Ushbu maqolada keltirilgan metodik asoslar (diagnostika, maqsadli rejalashtirish, amaliy harakat va monitoring) pedagoglarga o‘z potensialini to‘liq namoyon etishga yordam beradi.

Asosiy xulosalar shundan iboratki:

1. Kasbiy rivojlanish jarayoni individual va shaxsiylashtirilgan bo‘lishi shart.
2. Trayektoriyani belgilashda diagnostika va refleksiya hal qiluvchi ahamiyatga ega.
3. Zamonaviy raqamli texnologiyalar va hamjamiyat asosidagi o‘qitish (klasterlar) samaradorlikni oshiradi.
4. Davlat va tashkilot rahbariyati tomonidan yaratilgan qulay muhit va motivatsion tizim ushbu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshishi kafolatidir.

Kelgusida ushbu metodikani yanada takomillashtirish maqsadida sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar (Big Data) texnologiyalaridan foydalangan holda adaptiv o‘qitish tizimlarini joriy etish istiqbollari o‘rganilishi lozim. Bu esa maktabgacha ta’lim sohasida kadrlar salohiyatini oshirishda yangi bosqichni ochib beradi [6].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagog xodimlarining kasbiy standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida" gi qarori. – Toshkent, 2022. – B. 12-15.

[2] Karimova N.A., To‘rayeva M.Sh. "Maktabgacha ta’limda innovatsion pedagogik texnologiyalar". – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2023. – 145-b. [3] UNESCO. "Early Childhood Care and Education (ECCE) Curriculum Framework". – Paris: UNESCO Publishing, 2021. – P. 45-48.

[4] Azizov B.K. "Raqamli ta’lim muhitida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish". // "Xalq ta’limi" jurnali. – 2024. – №3. – 22-25-betlar.

[5] O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining "Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida" gi buyrug‘i. – 2025. – 8-son.

[6] Vygotsky L.S. "Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes". – Harvard University Press, (Qayta nashr 2024). – P. 86-90.